

УДК 364.3:341

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-64-96-105

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Бондар М.І.¹, Цятковська О.В.², Цятковська А.М.³

¹ д.е.н., професор, декан факультету обліку та податкового менеджменту,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна,

e-mail: oefbondar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1904-1211>

² к.е.н., доцент, доцент кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу, ДВНЗ «Київський

національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна,

e-mail: tsiatkovska.elena@kneu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8825-9778>

³ к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного та європейського права, ДВНЗ «Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна,

e-mail: tsiatkovska.albina@kneu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4621-1594>

SOCIAL SECURITY: THE INTERNATIONAL LEGAL ASPECT

Bondar Mykola¹, Tsiatkovska Olena², Tsiatkovska Albina³

¹ Doctor of science (Economics), professor, dean of accounting and management taxation faculty, Kyiv National

Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, e-mail: oefbondar@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1904-1211>

² PhD (Economics), associate professor, associate professor of tax management and financial monitoring department,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine,

e-mail: tsiatkovska.elena@kneu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8825-9778>

³ PhD (Law), assistant professor, assistant professor of international and european law department, Kyiv National

Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, e-mail: tsiatkovska.albina@kneu.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4621-1594>

Анотація. У статті розглянуто соціальне забезпечення крізь призму міжнародного права. Розкрито сутність соціального забезпечення, закріплення права на соціальне забезпечення та міжнародних стандартів соціального забезпечення в документах Організації Об'єднаних Націй (у Загальній декларації прав людини 1948 року, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року), Міжнародної організації праці (Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 року, Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики 1962 року, Рекомендацію №202 щодо мінімальних рівнів соціального захисту), Європейського Союзу (Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників 1989 року), Ради Європи (Європейська соціальна хартія, Європейський кодекс соціального забезпечення 1964 року). Метою даної статті є дослідження міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення, міжнародного співробітництва у цій сфері, а також взаємозв'язку соціального забезпечення та економічного розвитку. Досліджено взаємозв'язок функціонування ефективних систем соціального забезпечення із досягненням Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, які прийшли на заміну Цілям розвитку тисячоліття, які були визначені на період 2000-2015 рр. Розкрито основні ідеї Рекомендації №202 МОП щодо мінімальних рівнів соціального захисту полягають у наступному. Для набуття членства в Європейському Союзі Україна має відповідати всім критеріям членства, у тому числі й у соціальній сфері. Розглянуто мету та діяльність Міжнародної асоціації соціального забезпечення (ISSA) – організації у сфері соціального забезпечення, яка була заснована в 1927 році під егідою Міжнародної організації праці, і сьогодні налічує понад 320 установ-членів з більш ніж 160 країн. Розкрито тезу про те, що система соціального забезпечення є національною і розробляється з урахуванням національного контексту, водночас її базові аспекти мають відповідати міжнародним стандартам соціального забезпечення, які гарантують кожній людині право на гідне життя у випадку настання соціальних випадків (ризиків).

Ключові слова: соціальне забезпечення; соціальна політика; соціальна держава; міжнародні стандарти; міжнародне співробітництво.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 27

Annotation. The article considers social security through the prism of international law. The essence of social security, enshrining the right to social security and international social security standards in the documents of the United Nations (the Universal Declaration of Human Rights of 1948, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966), the International Labor Organization Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952, Social Policy (Basic Aims and Standards) Convention, 1962, Recommendation №202 on Minimum Levels of Social Protection), the European Union (Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers 1989), the Council

of Europe (European Social Charter, European Social Security Code of 1964). The purpose of this article is to study the international legal regulation of social security, international cooperation in this area, as well as the relationship between social security and economic development. The relationship between the functioning of effective social security systems and the achievement of the UN Sustainable Development Goals by 2030, which replaced the Millennium Development Goals set for the period 2000-2015, has been studied. The main ideas of ILO Recommendation 2202 on minimum levels of social protection were mentioned. To become a member of the European Union, Ukraine must meet all the criteria for membership, including in the social sphere. The authors studied purpose and activities of the International Social Security Association (ISSA) - an organization in the field of social security, which was founded in 1927 under the auspices of the International Labor Organization, and today has more than 320 member institutions from more than 160 countries. The authors have revealed the thesis that social security system is national and is developed taking into account the national context, while its basic aspects must meet international social security standards, which guarantee everyone the right to a dignified life in case of social events (risks).

Key words: social policy; social policy; welfare; international standards; international cooperation.
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 27

Постановка проблеми. Конституція України утврдила її як правову, демократичну, соціальну державу. Соціальна держава орієнтована на створення умов, які забезпечують гідне життя і вільний розвиток особистості, на добробут як суспільства в цілому, так і кожної окремої людини. Положення соціальної держави реалізуються через соціальну політику, нормативне забезпечення якої має відповідати міжнародним стандартам. Соціальна політика в свою чергу спирається на соціальне забезпечення, соціальне управління та соціальну роботу.

Соціальне забезпечення є потужним інструментом, за допомогою якого громадянська відчуває присутність держави. Якість соціального забезпечення є важливим показником задоволеності населення державною владою і політичним керівництвом, а також безпосередньо впливає на економічний розвиток держави. Розробка програм і систем соціального забезпечення є одним із найважливіших досягнень соціальної політики ХХ століття. Тим не менш, підвищення та розширення соціального забезпечення залишатиметься серйозною проблемою на наступні десятиліття.

На сьогодні питання соціального забезпечення стоїть на порядку денному міжнародної спільноти. Держави об'єднують свої зусилля задля окреслення існуючих проблем та вироблення загальних підходів до їх вирішення. До глобальних проблем бідності, подолання наслідків збройних конфліктів та стихійних лих додалась пандемія covid-19, яка в котрій

раз підкреслила важливість та необхідність функціонування ефективної системи соціального забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціального забезпечення, у тому числі кризь призму міжнародного права є предметом дослідження таких науковців як: В. М. Андріїв [1], Н. Б. Болотіна [2], С. Верланов [3], А. Л. Клименко [4], О. Я. Мельник [5], О. В. Москаленко [6], О. М. Ярошенко [7] та ін.

Формування цілей статті. Метою даної статті є дослідження міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення, міжнародного співробітництва у цій сфері, а також взаємозв'язку соціального забезпечення та економічного розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Світова фінансово-економічна криза 2009 року підкреслила важливу роль систем соціального забезпечення як автоматичних соціально-економічних стабілізаторів. Країни з різним рівнем розвитку, які мали ефективну систему соціального забезпечення, показали набагато кращі результати вирішення соціальних наслідків кризи. Пандемія, яка розпочалась у 2019 році і триває до сьогодні, щодня випробовує системи соціального забезпечення країн всього світу на міцність.

Перші програми соціального забезпечення на основі обов'язкового страхування були створені в Європі наприкінці 19 століття. Однак у 20 столітті національні програми соціального забезпечення розвивалися ширше по

всьому світу, не в останню чергу в результаті деколонізації та створення нових незалежних держав після Другої світової війни. Розвиток соціального забезпечення також підтримувався різними міжнародними конвенціями та інструментами, а визнання соціального забезпечення як основного права людини було закріплено у Загальній декларації прав людини 1948 року.

У деяких країнах, наприклад у Німеччині та Бразилії, соціальне забезпечення є правом, гарантованим Конституцією. Сьогодні більшість країн мають певний тип системи соціального забезпечення. У всьому світі найбільш поширеним типом програм є пенсійне забезпечення у зв'язку зі старістю, інвалідністю та втратою годувальника, а також програми виплати допомоги у разі виробничих травм та професійних захворювань, хвороби та материнства, сімейної допомоги та безробіття.

За наявними оцінками, близько 50% населення планети мають доступ до певної форми соціального забезпечення, тоді як лише 20% користуються достатнім соціальним забезпеченням. Тому необхідність розширення охоплення є ключовою проблемою для організацій соціального захисту в усіх регіонах. Однак це можна зробити лише при вирішенні ширших політичних проблем, включаючи демографічне старіння населення, розвиток сімейних структур, вплив економічної глобалізації, зростання неформальних ринків праці та епідеміологічні та екологічні зміни [8].

Соціальне забезпечення – це право людини, яке відповідає універсальній потребі захисту від певних ризиків для життя та соціальних потреб. Ефективні системи соціального забезпечення гарантують безпеку доходів і охорону здоров'я, сприяючи, таким чином, запобіганню та зменшенню бідності та нерівності, а також сприяючи соціальному залученню та людській гідності. У різних країнах це здійснюється шляхом надання пільг у грошовій чи натуральній формі, призначених для забезпечення доступу до

медичної допомоги та медичних послуг, а також гарантії доходу протягом усього життя, зокрема у разі хвороби, безробіття, трудового каліцтва, материнства, інших сімейних обов'язків, інвалідності, втрати годувальника сім'ї, а також під час виходу на пенсію та похилого віку.

Таким чином, системи соціального забезпечення є важливою інвестицією в добробут працівників і суспільства в цілому, а також полегшують доступ до освіти та професійної підготовки, харчування та основних товарів і послуг. У зв'язку з іншими політиками, соціальне забезпечення сприяє підвищенню продуктивності та можливостей працевлаштування, а також економічному розвитку.

Для роботодавців і підприємств соціальне забезпечення допомагає підтримувати стабільну робочу силу, яка може адаптуватися до змін. Нарешті, це зміцнює соціальну згуртованість і, отже, сприяє розбудові соціального миру, інклюзивного суспільства та справедливої глобалізації, забезпечуючи гідні умови життя для всіх [9].

Міжнародно-правове регулювання соціального забезпечення є універсальним за своєю сутністю. Воно встановлює загальні та мінімальні стандарти, яким мають відповідати національні правові системи. У цьому контексті доцільно звернути увагу на ключові міжнародні організації та документи, прийняті ними. Однією з цілей Організації Об'єднаних Націй є «здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру та у заохоченні та розвитку поваги до прав людини та основних свобод для всіх, без різниці раси, статі, мови та релігії» [10].

Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, закріплює право кожної людини на «соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній,

соціальної і культурної галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» [11].

Крім того, право кожної людини на соціальне забезпечення визнається в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, відповідно до якого (стаття 9) «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування» [12].

У вересні 2015 року в межах 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку. Підсумковий документ Саміту під назвою: «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» встановив 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань.

Серед інших, цілями, які безпосередньо пов'язані з соціальним забезпеченням, є такі: подолання бідності; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; скорочення нерівності [13].

Досягнення цих цілей в глобальній перспективі потребує функціонування ефективної системи соціального забезпечення на рівні окремої держави.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Протягом 2016–2017 років тривав широкомасштабний та всеосяжний процес адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту. Кожна глобальна ціль була переглянута,

беручи до уваги специфіку національного розвитку [14]. Результати цієї роботи викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [15].

Протягом 2016 року інклюзивний процес визначення завдань Цілей Сталого Розвитку в Україні відбувався за чотирма напрямками: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Вплив нерозв'язаних соціальних проблем на рівень життя населення було посилено наслідками збройного конфлікту на сході України. У цілому такі чинники, як небезпека для життя та здоров'я людей, поширення насильства, зокрема щодо жінок, прояви нерівності та дискримінації, збільшення масштабів крайньої бідності та соціального відторгнення, зростання чисельності соціально вразливих груп населення негативно впливають на людський потенціал країни.

Суттєву загрозу становить поширення відчуття соціальної несправедливості та недовіри суспільства до більшості державних інституцій. Відновлення економічного зростання та забезпечення рівного доступу всіх жінок та чоловіків до участі в економічному, соціальному та політичному житті, а також до основних соціальних послуг (особливо у сфері освіти та охорони здоров'я) є нагальними завданнями для забезпечення сталого розвитку [15]. У цьому контексті соціальне забезпечення вразливих груп населення набуває високого значення.

Однією з ефективних систем міжнародного контролю за додержанням норм міжнародного права на соціальне забезпечення є Міжнародна організація праці (далі – МОП). МОП приймає конвенції, рекомендації та декларації, зокрема, у сфері соціального забезпечення, встановлює тим самим соціальні стандарти та сприяє інтернаціоналізації законодавства про соціальне забезпечення та перспективи його розвитку [16, с. 83]. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 року (ратифікована Україною

16.03.2016) [17] встановлює мінімальні стандарти для рівня пільг із соціального страхування та умов, за яких вони надаються. Вона охоплює дев'ять основних галузей соціального забезпечення, а саме: медичне обслуговування, хворобу, безробіття, старість, виробничий травматизм, сім'ю, материнство, інвалідність та допомогу у зв'язку з втратою годувальника.

Для того, щоб забезпечити можливість її застосування в усіх національних обставинах, Конвенція встановлює обов'язок держави-члена, щодо якої ця Конвенція є чинною, визначити у своїй ратифікаційній грамоті принаймні три з Розділів від II до X, щодо яких вона бере на себе зобов'язання за Конвенцією. При цьому держава-член, яка ратифікувала цю Конвенцію, може згодом повідомити Генеральному директору Міжнародного бюро праці, що вона бере на себе зобов'язання за Конвенцією стосовно одного чи більше Розділів від II до X, які не були раніше зазначені в її ратифікаційній грамоті [17].

Рівень мінімальних пільг можна визначити з урахуванням рівня заробітної плати у відповідній країні. Тимчасові винятки також можуть передбачатися для країн, чия економіка та медичні заклади недостатньо розвинені, що дасть їм змогу обмежити сферу дії конвенції та охоплення наданих пільг [9].

Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117 1962 року (ратифікована Україною у 2016 році) є результатом перегляду Конвенції 1947 року про соціальну політику (на територіях поза метрополіями), з метою зробити можливими для незалежних держав її подальше застосування та ратифікацію. Зазначена Конвенція закріпила тезу про те, що «економічний розвиток повинен слугувати основою для соціального прогресу» [18]. У цьому аспекті доцільно звернути увагу на прямий зв'язок між економічним зростанням та системою соціального забезпечення. Багато європейських країн запровадили програми соціального забезпечення на ранньому

етапі свого розвитку, що до того як вони стали багатими суспільствами. Європейська історія також показує, що ефективна економіка та ефективні системи соціального забезпечення можуть розвиватися пліч о пліч, і що останнє не є гальмом для першого.

Очевидно, що всі країни повинні розвивати свої системи соціального забезпечення відповідно до власних соціально-економічних потреб і обставин. Тим не менш, на основі європейського досвіду, для країн, що розвиваються, є однозначним: ефективні системи соціального забезпечення є ключовими для довгострокового соціального та економічного розвитку [19].

У 2012 році МОП виклала свою стратегію вирішення проблеми розширення сфери охоплення соціального забезпечення і подальшого розвитку та підтримання всеосяжних систем соціального забезпечення у Резолюції та Висновках, прийнятих Міжнародною конференцією праці на її 100-ій сесії у червні 2011 року. На своїй 101-ій сесії у червні 2012 року Конференція прийняла нову міжнародну норму в галузі соціального забезпечення – Рекомендацію №202 щодо мінімальних рівнів соціального захисту, яка стала завершальним компонентом стратегії МОП щодо соціального забезпечення [20].

Основні ідеї Рекомендації полягають у наступному:

– Соціальне забезпечення є правом людини, і всім людям, незалежно від того, де вони живуть, має бути гарантований принаймні мінімальний рівень базового соціального захисту.

– Соціальне забезпечення – це соціальна і економічна необхідність у боротьбі з бідністю та соціальним виключенням, сприяння розвитку, рівності та рівним можливостям.

– Мінімальний рівень соціального захисту є економічно доступним і може бути впроваджений, забезпечений або підтриманий будь-де, відповідно до національних умов.

– Мінімальний рівень соціального захисту складається принаймні з чотирьох

базових гарантій у галузі соціального забезпечення: основних видів медичних послуг та основних гарантованих доходів у період дитинства, дорослого та похилого віку для всіх мешканців і всіх дітей.

– Усі суспільства повинні також розробити стратегії підвищення встановлених у них рівнів соціального забезпечення, керуючись нормами МОП у галузі соціального забезпечення, з урахуванням зрілості економіки країн та розширення фіскального простору [20, с. v-vi].

Як зазначив Генеральний директор Міжнародного бюро праці Гай Райдер, «ця Рекомендація є вагомим внеском Міжнародної організації праці у виконання завдань, передбачених Цілями розвитку тисячоліття (ЦРТ), і у дебати з формування порядку денного на період після досягнення ЦРТ» [20, с. vi]. Як відомо Цілі сталого розвитку, згадані вище, прийшли на заміну Цілям розвитку тисячоліття, які були визначені на період 2000-2015 рр.

Двовимірна стратегія розширення соціального забезпечення, визначена у Резолюції та Висновках 2011 року та підкріплена Рекомендацією № 202, включає наступні елементи:

– встановлення і підтримування мінімальних рівнів соціального захисту як основоположний елемент національних систем соціального забезпечення (горизонтальний вимір);

– реалізацію стратегій розширення соціального забезпечення, які поступово забезпечують підвищення рівнів соціального захисту якомога більшої кількості людей, на основі норм МОП у галузі соціального забезпечення (вертикальний вимір).

Ця двовимірна стратегія розширення соціального забезпечення повинна бути націлена на побудову всеосяжних систем соціального забезпечення згідно з національними пріоритетами, ресурсами і обставинами [20, с. 3].

Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони у 2014 році та закріпила у 2019 році на конституційному рівні стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі [21].

Для досягнення цієї мети Україна має відповідати всім критеріям членства, у тому числі й у соціальній сфері. Угода про асоціацію присвячує питанням співробітництва у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей окрему главу (Глава 21, Розділ V «Економічне і галузеве співробітництво»). У статті 419 Угоди зазначається, що «Сторони посилюють діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації» [22].

Європейські стандарти соціального забезпечення закріплені в різноманітних документах Європейського Союзу та Ради Європи. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників 1989 року встановлює «згідно з положеннями, що застосовуються в кожній країні» право кожного працівника Європейського Співтовариства «на адекватний соціальний захист і незалежно від статусу і розміру підприємства, на якому працює, користуватися адекватним рівнем допомоги з соціального забезпечення» [23].

У 1964 році держави-члени Ради Європи підписали Європейський кодекс соціального забезпечення враховуючи, що одним із завдань соціальної програми Ради Європи є заохочення всіх її членів до розвитку їхніх систем соціального забезпечення, визнаючи доцільність узгодження відрахувань на соціальне забезпечення в країнах-членах та будучи переконаними у доцільності піднесення Європейського кодексу соціального забезпечення на більш високий рівень, ніж мінімальні норми, що визначені у Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення (МОП, № 102) [24].

Європейський кодекс соціального забезпечення встановлює мінімальні соціальні стандарти, які мають бути забезпеченими з боку держави у зв'язку з такими соціальними ризиками як: стан здоров'я, який вимагає медичної допомоги профілактичного чи лікувального характеру, хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійна хвороба, материнство, інвалідність, втрата годувальника, утримання дітей.

Основна частина стандартів соціального забезпечення закріплена в Європейській соціальній хартії 1996 р. Переглянута Хартія розширила перелік прав з 19 до 31 в порівнянні з Хартією 1961 р. Такі зміни і доповнення суттєво підвищили ефективність дії Хартії як основоположного документу в галузі захисту соціальних та економічних прав людини в Європі. Право на соціальне забезпечення передбачене статтями 12 як Переглянутої хартії, так і Хартії 1961 р. Обидві Хартії покладають на держави обов'язок започаткувати систему соціального забезпечення або підтримувати її функціонування. Європейська соціальна хартія 1961 р. містить зобов'язання держав підтримувати систему соціального забезпечення на такому задовільному рівні, який принаймні необхідний для ратифікації Конвенції МОП №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», тоді як Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р. – підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення. Різниця між Конвенцією і Кодексом полягає у мінімальних вимогах щодо їх ратифікації (у випадку першого документу необхідно прийняти принаймні 3 частини, у випадку другого – 6) [25, с. 134].

Ще однією організацією у сфері соціального забезпечення є Міжнародна асоціація соціального забезпечення (ISSA). Це провідна міжнародна організація для установ соціального забезпечення, урядових відомств та агентств. ISSA сприяє

досконалості в управлінні соціальним забезпеченням шляхом надання професійних рекомендацій, експертних знань, послуг та підтримки, з тим щоб допомогти своїм членам розробляти динамічні системи та політику соціального забезпечення в усьому світі. ISSA була заснована в 1927 році під егідою Міжнародної організації праці, і сьогодні налічує понад 320 установ-членів з більш ніж 160 країн [26].

Як глобальне співтовариство, ISSA зміцнює свою присутність і потенціал для сприяння соціальному забезпеченню. Переслідуючи цю мету ISSA діє як глобально, так і локально. На місцевому рівні, це відбувається шляхом адаптації знань та послуг до потреб установ-членів організації. У глобальному масштабі – завдяки унікальній доданій вартості, яку вносить організація у виявлення та поширення практичних знань про те, як досягти досконалості в управлінні соціальним забезпеченням. ISSA збирає, аналізує та поширює досвід країн у вирішенні проблем, пов'язаних із соціальним забезпеченням. ISSA прагне до подальшого розширення соціального захисту відповідно до Цілей сталого розвитку ООН.

Позитивні зміни потребують високого рівня знань та аналізу існуючих викликів та можливих відповідей. У 2019 році був опублікований звіт «10 глобальних викликів для соціального забезпечення. Розвиток та інновації». Були визначені такі виклики: охорона здоров'я та довгостроковий догляд; ліквідація розриву в охопленні соціальним забезпеченням; старіння населення; технологічні зміни; підвищення суспільних очікувань; зайнятість молодих працівників; ринки праці та цифрова економіка; нерівність протягом усього життя; нові ризики, потрясіння та екстремальні події; захист трудових мігрантів [27].

Висновки. Соціальне забезпечення є одним із інструментів досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року. Нагальною є потреба в збільшенні частки

населення, охопленого соціальним забезпеченням.

Однак це можна зробити лише при вирішенні ширших політичних проблем, включаючи демографічне старіння населення, розвиток сімейних структур, вплив економічної глобалізації, зростання неформальних ринків праці та епідеміологічні та екологічні зміни. Соціальна важливість систем соціального забезпечення для держави і суспільства на сьогодні є широко визнаною. У той же час наявна менша однотайність щодо економічної важливості систем соціального забезпечення. Незважаючи на це, ідея про те, що системи соціального забезпечення повинні розглядатися як продуктивний фактор економічного розвитку, отримує все більше визнання.

Національна система соціального забезпечення має формуватися та розвиватися із залученням міжнародного досвіду. Важливим є орієнтація національного законодавства на міжнародні стандарти із врахуванням національних особливостей, менталітету, культурної та політичної спадщини, власних соціально-економічних потреб. Ефективні системи соціального забезпечення є ключовими для довгострокового соціального та економічного розвитку.

Для сприяння прогресу у сфері соціального забезпечення слід вживати всіх можливих заходів на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Об'єднання держав у міжнародні організації, консолідація як позитивного так і негативного досвіду, вироблення універсальних підходів до вирішення існуючих проблем із можливістю їх адаптації до національного контексту, розробка мінімальних стандартів соціального забезпечення – усе це є надзвичайно актуальним в мінливих умовах сьогодення.

Нові загрози, викликані пандемією, збройними конфліктами, стихійними лихами потребують швидкого та адекватної реакції, і ті країни, які мають добре розвинуту та ефективно функціонуючу

систему соціального забезпечення демонструють кращі результати у подоланні наслідків цих викликів.

Література:

1. Андріїв В. М. Місце соціальних прав у системі прав людини: міжнародно-правовий досвід і законодавство України. *Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародне законодавство та досвід України*. матеріали Наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2004 р.). Київ, 2004. Ч.2. С. 7–10.
2. Болотіна Н. Б. Міжнародні стандарти соціальних прав та напрямки їх упровадження в юридичну практику України. *Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України*: матеріали наук.-практ. конф. (12 берез. 2004. м. Київ) Київ : КІОІ МВС України, 2004. Ч.2. С. 9–16.
3. Верланов С. Стандарти соціально-економічних прав людини у інтерпретації Європейського комітету соціальних прав. *Право України*. 2007. № 10. С. 23–27.
4. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків: Юрайт, 2019. 176 с.
5. Міжнародно-правові акти ООН як джерела права соціального забезпечення. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 2(16). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17moypsz.pdf>.
6. Москаленко О. В. Міжнародні стандарти у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2012. Вип. 18. С. 61–67.
7. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.
8. Social security: A fundamental human right. URL: <https://www.issa.int/about/socialsecurity>
9. International Labour Standards on Social security. URL: <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/lang-en/index.htm>
10. Статут ООН. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/chapter-1>
11. Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#top
13. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від

30.09.2019 № 722/2019 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

14. Цілі сталого розвитку та Україна. URL:
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>.

15. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL:
<https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України%20липень%202017%20ukr.pdf>

16. Лутовинова Н. В., Овсянникова А. А. Международно-правовые стандарты социального обеспечения. *Социально-политические науки*, 2017, №2: с. 82-86.

17. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення. Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ, Класифікація від 28.06.1952 URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text.

18. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117 Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 22.06.1962 № 117. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016#Text

19. Social security is key to long term social and economic development. URL:
<https://ww1.issa.int/about/socialsecurity>.

20. Стратегія Міжнародної організації праці. Соціальне забезпечення для всіх: розбудова мінімальних рівнів соціального захисту та всеосяжних систем соціального забезпечення: узагальнений виклад / Міжнародна організація праці, Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Будапешт: МОП, 2013 р. URL:
<http://komspir.rada.gov.ua/uploads/documents/30080.pdf>.

21. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. Офіційний вісник України від 05.03.2019. 2019 р., № 18.

22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

23. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників ЄС; Хартія, Міжнародний документ від 09.12.1989. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text.

24. Європейський кодекс соціального забезпечення. Багатостороння угода, Кодекс від 16.04.1964 № ETS N 048 URL:
https://ips.ligazakon.net/document/view/mu64011?an=46&ed=1964_04_16.

25. Москаленко О. В. Загальновизнані європейські вимоги до соціального страхування населення. *Право та інновації*. 2014. № 4 (8) С. 132-141.

26. The ISSA at a glance. URL:
<https://ww1.issa.int/about/the-issa>.

27. Global Challenges for Social Security Developments and innovation. URL:
<https://ww1.issa.int/sites/default/files/documents/publications/2-10-challenges-Global-2019-WEB-263629.pdf>

References:

1. Andrijiv, V. M. (2004), “The place of social rights in the human rights system: international legal experience and legislation of Ukraine”, *Zakhyst socialjnykh ta ekonomichnykh prav ljudy ny* [Protection of social and economic human rights]. materialy Nauk.-pr akt. konf. [international legislation and experience of Ukraine. materials Scientific-practical. conf.], Kyiv, Ukraine, part. 2, pp. 7–10.

2. Bolotina, N. B. (2004), “International standards of social rights and directions of their implementation in the legal practice of Ukraine”, *Zakhyst socialjnykh ta ekonomichnykh prav ljudy ny* [International standards of social rights and directions of their implementation in the legal practice of Ukraine international standards and legislation of Ukraine], materialy Nauk.-prakt. konf. [materials of scientific-practical. conf.], part 2, pp. 9–16.

3. Verlanov, S. (2007), “Standards of socio-economic human rights in the interpretation of the European Committee of Social Rights. Law of Ukraine”, *Pravo Ukrainy*, №10, pp. 23–27.

4. Klymenko, A. L. (2019), *Standarty i gharantiji socialjnogho zabezpechennja: mizhnarodno-pravovyj i vitchyznjanj kontekst* [Standards and guarantees of social security: international law and domestic context], Jurajt, Kharkiv, Ukraine, 176 p.

5. “UN international law as a source of social security law” (2017), *Chasopys Nacionaljnogho universytetu «Ostrozjka akademija»*. Serija «Pravo», №2(16), URL:
<http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17moypsz.pdf>.

6. Moskalenko, O. V. (2012), “International standards in the field of compulsory state social insurance”, *Zbirnyk naukovykh pracj Kharkivskogho nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu imeni Gh. S. Skovorody*. «Pravo», Vol. 18, pp. 61–67.

7. Jaroshenko, I. S. (2005), *Pravo socialjnogho zabezpechennja* [Social security law], KNEU, Kyiv, Ukraine, 232 p.

8. Social security: A fundamental human right, retrieved from :
<https://ww1.issa.int/about/socialsecurity>.

9. International Labour Standards on Social security, retrieved from :
<https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/lang-en/index.htm>.

10. Charter of the United Nations, retrieved from :
<https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/chapter-1>

11. International document Universal Declaration of Human Rights, OON, retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

12. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. OON; retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#top.

13. Decree of the President of Ukraine (2019), “on the Goals of Sustainable Development of Ukraine until

- 2030”, retrieved from :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
14. Sustainable Development Goals and Ukraine (2021), retrieved from :
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>.
15. “Sustainable Development Goals: Ukraine”, *Nacionaljna dopovidj*, retrieved from :
https://mepr.gov.ua/files/docs/Nacionaljna%20dopovidj%20CSR%20Ukrainy_typen%202017%20ukr.pdf.
16. Lutovynova, N. V. and Ovsjannykova, A. A. (2017), “International legal standards of social security”, *Socjaljno-polytycheskye nauky*, №2, pp. 82-86
17. *Konvencija pro minimaljni normy socialjnogho zabezpechennja* [Convention on Minimum Standards of Social Security. International Labor Organization]. Mizhnarodna orghanizacija praci; Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, Klasyfikacija, retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text.
18. *Konvencija pro osnovni cili ta normy socialjnoji polityky* [Convention on the Basic Objectives and Norms of Social Policy], № 117 Mizhnarodna orghanizacija praci; Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016#Text.
19. Social security is key to long term social and economic development (2021), retrieved from :
<https://ww1.issa.int/about/socialsecurity>.
20. “Strategy of the International Labor Organization. Social security for all: building minimum levels of social protection and comprehensive social security systems”, Budapesht: MOP, retrieved from :
<http://komspip.rada.gov.ua/uploads/documents/30080.pdf>.
21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine “On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding the Strategic Course of the State for Ukraine's Full Membership in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization)” from 07.02.2019 №2680-VIII.
22. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
23. Community Charter of the Fundamental Social Rights of EU Workers (1989), international document from 09.12.1989, retrieved from :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text.
24. European Social Security Code (1964), retrieved from :
https://ips.ligazakon.net/document/view/mu64011?an=46&ed=1964_04_16.
25. Moskalenko, O. V. (2014), “Well-known European requirements for social insurance”, *Pravo ta innovatsii*, № 4 (8), pp. 132-141.
26. The ISSA at a glance (2021), retrieved from :
<https://ww1.issa.int/about/the-issa>.
27. Global Challenges for Social Security Developments and innovation (2021), retrieved from :
<https://ww1.issa.int/sites/default/files/documents/publications/2-10-challenges-Global-2019-WEB-263629.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2021 р.